

Roman

Safahat-ı Kalp

Şair Nigâr Hanım

Orijinal ve Sadeleştirilmiş
Metin Bir Arada

♥ can
miras

ŞAIR NİGÂR HANIM
SAFAHAT-I KALP

Can Miras

Safahat-ı Kalp, Şair Nigâr Hanım

© 2022, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kitabhane-i Hilmi, 1901

Can Yayınları'nda 1. basım: Aralık 2022, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Çevrimyazı ve günümüz Türkçesine uyarlayan: İclal Vanwesenbeeck

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Ayşe Merdit / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Matsis Matbaa Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Tevfikbey Mahallesi Dr. Ali Demir Caddesi No: 51 Giriş Depo Bölümü

Küçükçekmece-İstanbul

Sertifika No: 40421

ISBN 978-975-07-5930-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

ŞAİR NİGÂR HANIM
SAFAHAT-I KALP

Çevrimyazı ve Günümüz Türkçesine uyarlayan
İclal Vanwesenbeeck

ROMAN

♥can

NİGÂR HANIM, 1862'de İstanbul'da doğmuş ve Birinci Dünya Savaşı'nın son yılında, 1 Nisan 1918'de, yakalandığı tifüs hastalığından dolayı vefat etmiştir. Nigâr Hanım'ın çok dilli ve sanat dolu hayatı, Osmanlı İmparatorluğu'nda edebî keşiflerin bollaştığı, basım ve yayıncılığın yaygınlaştığı ve kadın haklarının görünürlük kazandığı bir dönemle kesişir. İstanbul'un ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel tarihine ışık tuttuğu için birçok çalışmada ismine rastladığımız Nigâr Hanım, zamanının en üretken kadın yazarlarından biridir. Edebiyat ve müzikle dolu hayatına *Tesiri Aşk* ve *Girive* başlıklı iki tiyatro oyunu, *Efsus I* (1887) ve *Efsus II* (1891), *Niran* (1896), *Aks-i Sada* (1899), *Elhan-ı Vatan* (1916) başlıklı şiir ve düzyazı kitapları, *Safahat-ı Kalp* (1901) isimli mektup-romanı ve bunların yanı sıra sayısız şarkı, makale, kısa öykü siğdirmiş ve *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin (1895-1908) başyazarlığını yapmıştır. Yirmi beş yıl aralıksız tuttuğu ve bugün Aşşyan Müzesi'nde bulunan günlükleri ise edebî ve kültürel açıdan büyük önem taşır. Almanca ve Fransızcadan çevirileri, –bugün her ne kadar notalarına ulaşamasak da– besteleri bulunan Nigâr Hanım, zamanın en mühim müzisyenlerinden ders alan samimi bir piyanist ve kanun ustasıdır.

Yayına Hazırlayanın Notu

Şair Nigâr Hanım *Safahat-ı Kalp*'i ilk kez 1898'de *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrika etmiştir. Kitabhane-i Hilmi Matbaası, romanı yine Arap harfleriyle 1901'de basmıştır. Romanın Can Yayınları'ndan çıkan bu baskısı, romanın Latin harfleriyle yapılan ilk baskısıdır. Bu çalışma için 1901 metni esas alınmış, 1898 tefrikası ve 1901 baskısı arasındaki farklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Bu kitap yayına hazırlanırken sadeleştirilmiş metinde tüm notlara yer vermedik ama orijinal metni karşılaştırmalı notlarla zenginleştirdik. Artık pek kullanılmayan kelimeler ve Farsça yapılı tamlamalar için metnin sonuna, kelimelerin metinde geçen anlamlarını içeren bir sözlük ekledik. Bunların dışında, okurun merakını uyandırabilecek kimi noktalarda gerekli açıklayıcı bilgileri ve Batı dillerinden aktarılmış kullanımların Türkçe karşılıklarını dipnotlarda belirttik.

Nigâr Hanım: Yaratıcı ve Üretken Bir 19. Yüzyıl Sanatçısı

Babası Macar Osman Paşa, annesi ise Emine Rif'ati Hanım olan Nigâr Hanım (1862-1918), Tanzimat sonrasında müzik, sanat ve edebiyat açısından zenginleşen, kozmopolit bir İstanbul'da doğmuş, burjuva bir hayatın rahatlığı, süratle değişen bir imparatorluğun ve mutsuz bir evliliğin huzursuzluğu içinde bir yaşam sürmüş ve Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1918 yılında tifüsten vefat etmiştir.

Onu günümüz kadın yazarlarına ve okurlarına tanıtırken belki de vurgulanması gereken en mühim husus, onun çalışma sevgisi ve üretkenliğidir. Günlüklerinde kendi hayatına atfettiği monotonluk, çektiği maddi ve manevi ıstıraplar onu hayatının hiçbir döneminde şiir yazmaktan, müzik yapmaktan alıkoymamıştır. 1896'da *Hanımlara Mahsus Gazete* için yazdığı ve kadınlara seslendiği meşhur "Sa'y u Amel" makalesinde "Dünyada vazife kadar mukaddes, çalışmak kadar güzel, sa'y u amel kadar muazzaz hiçbir şey tasavvur olunabilir mi?" derken bunun kendi hayat tecrübesiyle sabit olduğu kuvvetle muhtemeldir.¹

İstanbul'da ismini taşıyan Şair Nigâr Sokak'ta onu ölüm-süzleştiren unvan, şüphesiz onun geride bıraktığı şiir mirasına haklı bir atıftır. Lakin Nigâr Hanım sadece bir şair değil, hâlâ dinlediğimiz birçok şarkının güftecisi, bir *hymne*'e söz yazması istenecek kadar saygı gören bir müzisyen,² piyano ve kanun

1. Nigâr binti Osman, "Sa'y u Amel", *Hanımlara Mahsus Gazete*, Sayı 61, 25 Nisan 1312, s. 1-2.

2. Zeynep Berktaş (yay. haz.), *Şair Nigâr Hanım: Günlük*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2021, s. 75.

üstadı, besteleri ve türlü tercümeleri olan, külliyatında tiyatro oyunu, nazım ve nesirler bulunan, dergi editörlüğü yapmış çok yönlü bir sanatçıdır. Sanatçı kimliğinin gelişmesinde onun sebat ve üretkenliği kadar ailesinin eğitimine gösterdiği hassasiyet de önemli rol oynar.

On bir yaşına kadar İstanbul'da Pension adlı bir Fransız okuluna devam eden Nigâr Hanım yabancı dil ve müzik eğitimine burada başlamış ve sonrasında dönemin mühim hocalarından özel dersler alarak eğitimine devam etmiştir. Çok geniş bir çevresi olan babası Osman Paşa şüphesiz ki Nigâr Hanım'ın eğitiminin mimarı ve gözetmeni olarak onun çok dilli edebî kimliğinin gelişmesinde en etkili isimdir. Farklı diller arasında göç ederek yaşamış olan Osman Paşa'nın kendi kızı için de kapsamlı bir dil eğitimi öngörmesi, Nigâr Hanım'ın hem Avrupa edebiyatını yakından takip etmesini hem de edebî tercüme yapmasını mümkün kılmıştır. Osman Paşa kızının müzik eğitimini de en az dil eğitimi kadar ciddiye almıştır. Piyanoya ara verdiğinde sitem ederek geri dönmesi gerektiğini ona hatırlatan, yazdıklarını özenle okuyan yine babasıdır.

Nigâr Hanım, eğitimi ve entelektüel hayatı ev ortamında şekillenmiş olsa da yazarlığını, güftekarlık ve bestekârlığından farklı olarak, neredeyse bizim profesyonel addedeceğimiz bir şekilde düşünmüştür. Bunun en açık örneği onun daha yaşarken basılan kitaplarıdır. Yol gösterici kadın şairlerin bir elin parmaklarından az olduğu bir dönemde ilk şiir kitabı olan *Efsus*'u (1887) kendi imzasıyla basıma hazırlamış, dağıtımını üstlenmiş, Fransızcaya çevrilmesini takip etmiş ve kitap hakkındaki yazıları dikkatle incelemiştir. Aynı titizlikle dört kitap, bir tefrika roman, iki tiyatro oyunu, sayısız şarkı sözü ve makale yazan Nigâr Hanım'ın zengin külliyatı, onun yazarlığı bir meslek olarak ne kadar ciddiye aldığını ve kadın yazar olarak var olmak için 1916'ya kadar aralıksız verdiği çabayı gösterir.¹ İşte Nigâr Hanım'ın tek roman denemesi olan *Safahat-ı Kalp*'i

1. Nigâr Hanım'ın hayatı ve eserleriyle ilgili çalışma ve kaynaklar: Zeynep Berketaş (yay. haz.), *Şair Nigâr Hanım: Günlük*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2021. Refika Altıkulaç Demirdağ (yay. haz.), *Şair Nigâr Hanım Toplu Şiirleri*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2015. Nazan Bekiroğlu, *Şair Nigâr Hanım: Güftesi Garplı Bestesi Şarklı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

(1899) bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Kendini şiir konusunda ispat etmiş olan Nigâr Hanım, irdelemeyi sevdiği aşk konusunu bu mektup-roman içinde kurgulamıştır. Bu nedenle bir erkek sesinden yazılan mektuplardaki dönemsel norm ve hatta klişeleri irdelerken Nigâr Hanım'ın bu kurgusal deneyine de görünürlük verilmelidir.

Safahat-ı Kalp

Nigâr Hanım'ın *Safahat-ı Kalp* adlı eseri, 1898 yılında *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrika edildikten sonra 1901 Mayıs'ında Tüccarzade Hilmi Bey'in (İbrahim Hilmi Çığraçan, 1880-1963) sahibi olduğu Kitabhane-i İslam ve Askeri'de kitap olarak basılmıştır.¹ *Efsus I*, *Efsus II*, *Niran* ve *Aks-i Sada*'dan sonra Nigâr Hanım'ın basılan dördüncü kitabıdır.

On sekiz mektuptan oluşan bu mektup-roman, aynı zamanda Nigâr Hanım'ın ilk ve son roman denemesidir. Romanın ilk tefrikası *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 29 Kanunisanı 1313 tarihli 149. sayısında, ilk sayfada “Fransızcadan” ibaresiyle ve “Armand'dan Clémence'a” başlığıyla fakat numaralandırılmamış olarak basılır. Dördüncü mektup dışında tefrika edilen tüm mektuplar Nigâr binti Osman imzasıyla basılmıştır. Sadece ilk üç mektupta “Fransızcadan” ibaresi kullanılmış ve mektupların numaralandırılması üçüncü mektupla başlamıştır. Gazetede basılan mektupların sonundaki tarihlere ve mekânlara baktığımızda ilk iki mektubun Nişantaşı'nda, sekizinci mektup ve sonrasının da Büyükkada'da yazıldığını görürüz. Özellikle Büyükkada referansı mektuplardaki doğa tasvirleriyle örtüştüğü için okuyucuya mekân konusunda önemli bir detay sunar.

Romanda mekâna dair başka ipuçları da bulunur. Armand'ın yanına avlanmak için gelen arkadaşlarından Raoul, Maximilian, köyde yaşayan Anastas, Antoine bu hikâyenin pastoral bir Fransız köyünde kurgulandığına işaret eder. Fakat Armand'ın inziva yeri olarak tanıttığı mekân tam anlamıyla ücra bir köy

1. Başak Ocak, *Bir Yayıncının Portresi: Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığraçan*, Mütferrika Yayınları, 2003.

de değildir. Vapur ve trenlerin geçtiği, at arabalarının dolaştığı, koyunların otlağığı, kaplıcaları olan hem modern hem de pastoral bir yerdir. Romantik dönem estetiğiyle donatılmış mekân bu yönüyle hem *Julie, Werther* gibi Romantik dönem mektup-roman örnekleriyle benzerlik gösterir hem de Nigâr Hanım'ın kendi eserlerinde tutarlı olarak kullandığı mehtap, akasya ağaçları gibi İstanbul tabiat motifleriyle örtüşür.

Mektupların tarihlerinin yayımlandıkları sayının tarihinden bir hafta öncesi olması, Nigâr Hanım'ın takribi dört mevsime yayılan bir takvimde bu tefrikayı gazete için yazdığına işaret eder. Mektupların mevsimlere yayılması mektup romanlarda bulunan bir özellikse de Nigâr Hanım'ın, hayran olduğu Fransız yazar Alfred de Musset'nin *Le Nuits*'inden [Geceler] ilham almış olabileceği de ihtimal dahilindedir. Tefrikadaki beşinci mektupta bulunan fakat kitapta bulunmayan "Clémence, sana 19. asır nihayetinde yazdığım şu mektubu birisi okuyacak olsa hissiyatımı elbette garip bulur," cümlesi de hikâyenin geçtiği zamanı belirten bir ipucu olarak düşünülebilir. Mektuplarda atıfta bulunulan bestekârlar, şairler ve yazarlar da romanda ki baskın kültürel yapının 19. yüzyıla örtüştüğüne işaret eder.

Kurgu açısından mektup-roman ve tefrika romanın örtüşmesi pratik bir seçimdir. Her hafta ve düzenli aralıklarla Clémence'tan mektup gelmesi ve Armand'ın her mektubunun buna istinaden bir tefrika olarak basılması basit ama etkili bir kurgudur.¹ Romanda Armand'ın dert ortağı rolündeki Julien'e yazılan iki mektup ve bunların romanın sonunda ortaya çıkması Nigâr Hanım'ın bu romanı daha uzun bir eser olarak düşünüp düşünmediği sorusunu da akla getirir. Kurgusal olarak Julien, Armand'ın hastalığını ve Clémence'a olan duygularını anlattığı üçüncü şahıs olarak önemli bir yere sahiptir fakat romana geç dahil edilmesi ve iki mektup sonra romandan çıkması kurgusal olarak ona düşen rol hakkında soru işaretleri uyandırır.

İki basım arasında metinsel farklılıklar da mevcuttur. Bunlar roman içinde detaylı şekilde dipnot olarak da belirtilmiştir. Öncelikle, tefrika versiyonu kitaptan daha uzundur. Ki-

1. Fakat eklemek gerekir ki gazetede ikinci mektuptan onuncu mektuba kadar mektuplar birbiri ardına sayılarda değil aralıklarla basılmıştır.

tapta özellikle dördüncü mektupta ciddi bir kısaltma olduğu göze çarpar. Önemli bir fark da tefrikadaki ilk üç mektupta olan “Fransızcadan” ibaresinin kitapta olmamasıdır. Karakter isimlerinin Fransızca olması, Güney Fransa’ya olan referans ve yazarın halihazırda Fransızca tercümelemlerinin olmasından dolayı *Safahat-ı Kalp*’in yazara ait olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Nigâr Hanım hem Lamartine, Musset, Prévost gibi popüler Fransız yazarları hem de Jean Destrem gibi tanınmayan yazarları Fransızcadan çevirmiştir. Fakat bunların her birinde yazar isimleri ve çeviri eser başlıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla eğer *Safahat-ı Kalp* bir çeviri olsaydı Nigâr Hanım ana metni veya yazarı yine belirtirdi sonucuna ulaşabiliriz. Nitekim metnin analizinde gözlemlenen estetik ve edebî duyarlılıklar, sözcük seçimi ve hatta diğer eserlerle karşılaştırmalar da bu hikâyenin Nigâr Hanım’ın kaleminden çıktığına işaret eder. *Safahat-ı Kalp*’e kendi eseri olan “el-Hasıl” şiirini ve Fuzuli’nin gazelini işleme, bu mektup romanın yazarın kaleminden çıktığına ve Nigâr Hanım’ın edebî estetik ve duyarlılıklarını temsil eden bir kurgulama olduğuna işaret eden metinsel detaylardır. 1945 senesinde *Akşam* gazetesinin “Tanımadığımız Meşhurlar” serisinde Hikmet Feridun Es tarafından yazılan “Tavus Kuşu Haline Konulan Şiir Kitabı” adlı makalede ise Es, Nigâr Hanım’ın *Safahat-ı Kalp* kitabının basımından kazandığı para ile tavus kuşu şeklinde bir broş aldığını iddia eder. Bu mektup-romanı şiir kitabı olarak tanımlaması kitabın belki de 1945’lerde iyi bilinmediğine işaret etse de Es’un makalesi o dönemde *Safahat-ı Kalp*’i Nigâr Hanım’ın eseri olarak tanıtan ender yazılardan biridir.

Açıklanması gereken bir konu da Nigâr Hanım’ın edebî duyarlılıklarıyla ilgilidir. Nigâr Hanım’ın çok erken yaşta evlenmiş olması, mutsuz bir evlilik içinde acı çekmiş olması, günlüklerinden öğrendiğimiz karşılıklı ve karşılıksız aşklarıyla ilgili anlatımları bazen onun edebî kimliğinin önüne geçebilir. Gerek günlüklerinde gerekse makalelerinde yaşadığı psikolojik travmalardan bahsetmesi şüphesiz onun hayatıyla ilgili ipuçları verebilir. Fakat bunlar *Safahat-ı Kalp*’le bir kesişme değil yaklaşma unsuru olarak görülmelidir. Nitekim bu mektup-roman, yazarın günlüklerinden ve yazışmalarından farklı olarak onun olgunluk dönemini temsil eden edebî bir kurgudur.

Bir Aşk Romanı Olarak *Safahat-ı Kalp*

Safahat-ı Kalp şüphesiz bir aşk romanıdır ve yayımlandıktan bir asır sonra Türk kadın edebiyatında ve aşk romanları arasında yerini almalıdır. Romanda mektupların hepsini yazan, on beş yaşlarında Armand isimli genç bir erkektir. Armand'ın adı, Nigâr Hanım'ın hayranı olduğu Alexandre Dumas (*fils*, 1824-1895) romanı *Kameilyalı Kadın*'daki Armand'dan esinle kullanılmış olabilir. Armand'ın mektup yazdığı akrabası ise Clémence adlı kızdır. Armand daha önce Clémence'la gittiklerini ima ettiği fakat adını paylaşmadığı pastoral bir köyde tedavi amacıyla inzivaya çekilmiştir ve bu sırada mektup yazmaya başlar. Piyano çalan, şiir seven, tüm güzelliklere âşık fakat hasta bir gençtir Armand. Daha ilk mektupta inzivaya çekilme nedenini bir şeyleri unutmaya çalışmak olarak açıklayan bu gencin büyük bir boşluk içinde olduğunu öğreniriz. O boşluk ve buhranda Armand, ismi Fransızcada merhamet anlamına gelen Clémence isimli akrabasının mektuplarına sığınır. Onu devası, kiblegâhı ve sığınağı olarak tanımlar. Clémence'in mektuplarını sıcak bir günde içilen bir bardak biraya benzeten Armand, benzetmeyi basit bulsa da bu mektupların ona iyi geldiğini daha birinci mektupta ifade eder. Armand bir yandan unutmaya çabasını anlatırken bir taraftan da Clémence'la olan geçmişini, ona duyduğu hürmeti ve muhabbeti hatırlar. Özellikle dokuzuncu ve onuncu mektuplarda iki hatıra –bir kar fırtınasındaki yakınlaşmaları ve birbirlerine geçmişte veda ederken üstü kapalı itiraf ettikleri duyguları– aralarında eskiden gelen bir yakınlık olduğuna işaret eder.

On sekiz mektubun on altısının alıcısı olan, adının da ele verdiği üzere şefkat ve merhamet abidesi, Armand'ın kurtarıcısı ve ilhamı Clémence sadece uzaktan gözlenen bir sevgili değildir. Örneğin birlikte Île de Marguerite adasına bir seyahat planladıklarını ama Clémence'in katılmadığını, Armand'ın tek başına Noel zamanı adaya gittiğini öğreniriz. Bu açıdan roman platonik veya karşılıksız bir aşk hikâyesinden çok karmaşık bir aşk hikâyesidir.

Armand ve Clémence'in arasındaki bağın irdelenmesi, romanın başlığından da anlaşılacağı üzere “kalbin safhaları”nın da anlatımıdır. Aşk, muhabbet, sevgi, merbutiyet, bunlar hem

kelimelerle mektuplara dökülebilecek ve zengin bir edebî üslupla yakalanabilecek kadar maddi hem de maddiyatla ölçülemeyecek kadar ulvidir. Romanda bu evreler bir içsel keşif olarak da tasarlanmış olabilir fakat sonuncu mektuptaki olaylardan anlaşıldığı üzere bu evreler sadece manevi değildir; ilerleyen ve Armand ile Clémence'ı yakınlaştıran bir konu da mevcuttur. Mecnunvari eğilimleri olsa da Armand için sosyal hayattan tamamıyla elini çekmiş biri veya platonik bir âşık demek de zordur. *Safahat-ı Kalp* bu açıdan daha çok çelişkilerin öne çıktığı, tasavvufi katmanları olan bir aşk hikâyesi olabilir. Armand kendini duygularının yönlendirmesiyle hareket eden biri olarak tarif ederken Clémence'ı rasyonel davranan taraf olarak resmeder: “İşte görüyor musun azizem? Farkımız bundan ibaret: Sen hesapla, ben arzularımın yönlendirmesiyle hareket ediyoruz. Materyalistler seni kabul, beni reddederler; fakat ne çare?”

Tasavvufi özelliklere gelince, Armand'ın Rint zümresine katılamayacağını, nefsine yenik düşmektense hayatı çile ve azap içinde geçireceğini söylemesi, ruhaniyeti ve maneviyatı her şeyin üzerinde tutması duygusal olarak romandaki manevi unsurlara görünürlük verir. Armand, Clémence'a, “Görmediğim maddiyattır fakat gördüğüm sensin,” diyerek bu sevgiyi tanımlarken uzaklıkta bir anlam ve mesafede bir görüş zenginliği olduğunu ima eder. Fakat her ne kadar Armand en üstün birlikteliği fikirlerin, söz ve sözcüklerin uyuşması olarak tanımlasa da romanın ikinci yarısından anlaşılacağı gibi bunlar idealize edilmiş ve tutarsız ifadeler olarak kalır. Özellikle Armand'ın Julien'e ve hastalığını takip eden dönemde Clémence'a yazdığı mektuplar onun nefsine verdiği mücadelede yaşadığı zorlukları ve nihayetinde aslında Clémence'la görüşme istediğini açığa vurur. Bir taraftan Armand Clémence'ı “penah” yani sığınak olarak görür, bir yandan da bu sevgi bir sığınığın verebileceği sakinlik ve huzurdan uzaktır. Onu kıskanır, arzular ve kavuşmak isteğiyle bitap düşer.

Aşk hem hastalık hem deva, hem işkence hem kurtarıcıdır. Armand bu karmaşık hislerini sekizinci mektupta Clémence'a şöyle ifade eder:

Sana karşı olan incizabımın esbabını taharri ettikçe, hissiyatımı tahlil eyledikçe ne garip muhakemata düşerim bilsen. Ruhun gaye-i hayalimsin! Hakikatteyse seni bir çocuğumu sever gibi seviyorum; hasenatından müftehir, mesut oluyorum; eğer olsa ve ben de işitsem, seyyiatın beni kahredecek, bedbaht olacağım. [...] Seni düşündüğüm zaman neviyetini unutuyorum; yalnız bildiğim bir şey varsa o da devam-ı ömr-i sevdakâranem için hatırası labüd bir mahluk-ı müstesna olduğundan ibarettir.

Armand'ın neviyetini yani hangi cinsten olduğunu unuttuğunu söylediği Clémence ruhani bir mevkiye yerleştirilip idealize edilse ve hatta çocuklaştırılsa bile Armand'ın onun yokluğunda düştüğü buhran ve Clémence kaplıcaları ziyarete geldiğinde yaşadığı hezeyan ele verir ki gerçekte sözcüklere dökülen tutku ve çekim, Armand'ı bile ürkütecek kadar güçlüdür. Romanda sıklıkla karşımıza çıkan merbutiyet kelimesi aşkın önlenemez bir güç olduğunu Armand'a hatırlatır. Dokuzuncu mektupta Armand'ın hislerinin arasına bu sefer kıskançlık da girmişti:

Ah, dünyada bir an için olsun mükemmeliyet-i saadet acaba neden mümkün değil? O vecd-i mesudane esnasında bile yüreğimi bir dest-i ahenin tazyik ediyor: kıskançlık. Bir zaman sonra bir diğerinin o elfaz-ı sevdakâraneye muhatap olmak ihtimali hatırası beni kahreyliyor. Benden başkasına taalluk eden bir harf, bir nokta helakımı icap edecek gibi geliyor. Onu yazmak için benim mematımı bekle, ihya-kerdeni ellerinle öldürme!

Hikâyede Armand'ın kendi kalbine tuttuğu aynada var olan çelişkiler Clémence'a yansıtılmaz. Clémence tapılan bir mahluktur. Ona layık görülen sıfatlar hep ulvi ve ilahîdir. Güzelliği ise belki kendisinin bile farkında olmadığı merhametindedir, Armand tarafından takdir edilen edebî üslubundadır. Özellikle mektuplarında duygularını anlatma kabiliyeti Armand için Clémence'ın en üstün özelliğidir. Armand ilk mektubunda şöyle der:

Mektubatınız, ah o üslub-u esirî! Bir musiki-i semavi gibi dimağa aksetmeden doğru kalbime, ta kar-ı cana nüfuz ediyor zanneyliyorum. [...] Yazınız azizem, bu pir-i na-behengâmî, bu ruh-ı malülû mektubatınızla tedavi ediniz. Bu yadigâr-ı hissîniz hayatımın bir devr-i muvaffakiyetini teşkil edecektir.

Onuncu mektupta ise Clémence'in ona yazmasının Armand'ı hayata bağladığını görürüz:

Yaz, istediğini söyle azizem: Bilirim ki kalp, bu uzv-ı hasas, her gün, her saat, her dakika başka başka teessüatla mütehasis olur. Sevdiği zaman kendine işkenceler icat eder. Evet, bir bakış, bir duruş, bir dönüşten yüz bin meani istihraç eyler. Hele sükûta hiç tahammülü yoktur. [...] Lakin sen yaz, bütün hissiyatını tasvir et. Onların en küçüğünü kaçırmak bile zayıat-ı azimeden maduddur. Ahval-i kalbiye yeknesak tarz-ı hayat gibi cereyan edemez. Onun her nev-i inkılabatı ulviyet ve rikkati nispetinde hezar tecellidir. Bir hiçten dünyalar kadar zevk-yab olur, bir hiç onu kahretmeye yetişir. Bazen zaman ve mekân tesiriyle renk renk neşe duyar, bazı kere bir sehab-ı gam-aluddan etek etek yeis ve elem toplar. Her nev-i tahassüsâtı istidadına göredir; bir siyak üzere bulunamayan bu zübde-i tahassüsât-ı beşer bu haliyle pek sevimlidir.

Her ne kadar roman Armand'ın mektuplarıyla var olsa da aslında onu hayata bağlayan ve edebî yönden onun mektuplarından üstün olan Clémence'in mektuplarıdır. Bu açıdan Clémence'in romanda ve aşk hikâyesindeki rolü farklı ve mühimdir. Fakat Armand'ın Julien'e yazdığı ikinci mektubun içinde, Armand'ın Clémence'in mektubundan yaptığı direkt alıntı dışında Clémence'in yazıları romanda direkt olarak değil, Armand'ın kalemi aracılığıyla bize ulaşır.

Safahat-ı Kalp, Nigâr Hanım'ın duygularını bir erkek kalemine teslim ederek özgür sesini duyurduğu; mektubun mahremiyetine sığınıp hislerini dünyaya açtığı şeffaf bir eser değildir. Aksine karmaşık duyguların, tasavvufi ve mistik bir tonun hâkim olduğu, kendini bir gösterip bir saklayan bilinç eşliğinde aşk, arzu, sevgi ve dostluğun analizinin yapıldığı bir hikâye-

dir. Nigâr Hanım böyle bir hikâye için mektup-roman formunu kullanırken muhakkak ki bunun en mahrem duyguları en samimi şekilde paylaşmasına müsaade edeceğinin farkındadır. Fakat bu samimiyet arzu ve hislere tam bir açıklık getirmez. Armand yaşadığı buhranı ve hastalığı anlatmaktaki ustalığını Clémence'a hissettiklerini ifade etmekte zorlanır. His ve arzularından ziyade onların sebep olduğu buhranı anlatarak kalbini açar Clémence'a. Bunun yanında, Nigâr Hanım romandaki asıl yazarı Clémence olarak yaratmıştır. Armand, Clémence'ın mektuplarını nadide bir edebî çalışma olarak tanımlar ve hatta ondan söz verip göndermediği şiirlerini rica ederken onun edebî üslubuna hayranlığını anlatır. Clémence'ın elinden çıkan kelimeler her açıdan Armand'ın üslubunu gölgede bırakmaktadır. Mektuplarında Fuzuli'den Musset'ye, Sully Prudhomme'a kadar şiirsel bir yelpaze sunan Armand'ın, Clémence'ı bir kadın yazar olarak takdir etmesi de Nigâr Hanım'ın yarattığı Clémence portresinin belki en ilginç özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Safahat-ı Kalp'i 1901'de kitap olarak yayımlayan İbrahim Hilmi Çığıracan, önsözünde gelecek yüzyıllara şöyle seslenmiştir: “[...] yayınıyla iftihar ettiğim şu eser, Nigâr Hanımefendi Hazretleri'nin yazdığı diğer eserlerin hepsinden üstündür. Bu, bir şaheser olacak ve kadınlarımızın edebiyat eserleri arasında ölümsüz edebî bir abide addedilecektir.” 121 sene sonra yeni bir alfabeyle yayına hazırlanan bu aşk romanının bugün bize kalbin safhaları hakkında hâlâ söyleyecek sözlerinin olduğunu umuyorum.

Safahat-ı Kalp'i yayına hazırlama sürecindeki önemli katkılarından dolayı en başta Sayın İpek Hüner Cora'ya, aile arşivlerindeki Nigâr Hanım fotoğraflarını kullanmamıza izin verdiği için Sayın Nigâr Alemdar'a, Sayın Yunus Emre Şebin'e, Jonathan Titus'a, Ruth Antosh'a, Aşiyen Müzesi küratörü Sayın Ata Yersu'ya ve Atatürk Kütüphanesi arşiv çalışanlarına, Sayın Serra Sütetin, Özgül Erdemli-Mutlu, Sanem Sözer ve Asu Okyay'a, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mektupların sırası hakkında not:

Tefrika romanda, kitaptan farklı olarak mektuplar üçüncü mektuptan on sekizinci mektuba kadar sıralıdır. Bu mek-

tuplardan on altısı Armand'dan Cl mence'a başlığıyla, on dördüncü mektup Armand'dan Juliette'e, on yedinci ise Armand'dan Julien'e başlığıyla yazılmıştır. İki isim fonetik olarak birbirine yakın olsa da Juliette bir kadın Julien ise erkek isimdir. Julien'e yazılan ikinci mektupta kitaptan farklı olarak "azizem" olarak hitap edildiği için isim Julienne olarak da d ş n lm ş olabilir. Kitap versiyonunda ise bu iki mektup bir ve iki olarak numaralandırılmış ve ikisi de Armand'dan Julien'e olarak d zeltilmifitir; ikinci mektupta "azizem Julienne" "azizim Julien" olarak değiştirilmifitir. Fakat kitap versiyonunda sayılar kaydırılmış, Julien'e yazılan bir numaralı mektuptan sonra on dördüncü mektup sıralanmış ve hemen ardından on altıncı mektup gelmiştir. Bu yapısal bir tutarsızlık veya bilinçli bir kurgu değildir. Kitaptaki mektupların en sonuncusu tefrikadan farklı olarak on sekiz değil on yedidir fakat iki basımda da toplam on sekiz mektup vardır.

İclal Vanwesenbeeck

SAFAHAT-I KALP
GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Yayıncının Önsözü

Güçlü kadın yazar Nigâr Hanımefendi Hazretleri'nin şu eserini yayımlamaya karar vermeden önce okumak ve onun içeriği hakkında bir fikir edinmek istedim. Genellikle yayımına aracı olduğum kitapları baskıdan önce incelemek ve tetkik etmek alışkanlığımdır.

Hele bu gibi edebiyata ait eserleri tam bir arzu ve hevesle daima okurum. Nigâr Hanımefendi Hazretleri'nin önceden yazdığı eserlerin neredeyse tümünü okumuş ve herkes gibi ben de bu zamanın ender yetiştirdiği kişiye karşı kalbimde büyük bir hürmet duymuştum. İşte bugün Kitaphane-yi Hilmi'nin dosyaları arasında yayımına giriştiğim *Safahat-ı Kalp* başlıklı eseri okuduğum vakit saygıdeğer kadın yazara olan takdir hissim ve hürmetim bir kat daha artmıştır.

Safahat-ı Kalp, bu bir eserdir ki yazarı bunda bütün sanat ve kudretini, sahip olduğu üstün şairlik meziyetlerini tam olarak göstermiştir. İlk olarak, insan eseri başından sonuna kadar okuduğu zaman bu coşkulu yazıların hiçbirinin zorlama olmadığına, bunların düşünce ürünü olmaktan ziyade yazarının kalemine kalbine dayayarak, saf bir pınardan fıskıran berrak bir su gibi kalbindeki tüm ince hisleri, hayatının ıstıraplarını ve kederlerini kâğıttan sayfalara aktardığına hükmediyor.

Bu sevdaya dair öyle bir eserdir ki en seçkin, en güzel ve nazik çiçeklerden yapılmış sevimli bir demet gibi baştan aşağı his ve şiirden derlenmiştir.

Burada hiçbir kalemin tercüman olamadığı en ulvi, en ince, en nezih ve samimi duygulara tesadüf edeceksiniz. O va-

kit bir kadın kalbini, bir kadının kaleminden dökülenleri, o kalemin ne ruhu besleyen, ne ince hisler anlattığını anlayacaksınız; anlayacaksınız da kadın ağzından fakat erkek kalemleriyle ifade edilen şeylerin bunun yanında ne kadar soğuk düştüklerini itiraf edileceksiniz.

Sevdaya düşkün bir kalbin inziva günlerinin sessizliği arasında yazdığı mektuplardan oluşan şu eserde aşkın maziye karışan bütün ruhi zevkleri, acıları, gözyaşları, birtakım içten sözler ve hikmetli yüce fikirlerle tasvir ve ifade edilmiş ve daha doğrusu yazarı kendi ruh halini kendisi tahlil etmiş, kelimeler kederin sayfalarına inci gibi dizilerek gayet sanatsal işlenmiş; sonra bunlar, bu eşsiz sanat eseri, parçalara, mektuplara ayrılarak, hassas ve şikâyetçi kalbe gönderilerek hatıraları diriltmek istenilmiştir.

Okur, aşkın ilhamıyla doğan bu sayfaları her türlü nağmeleriyle, kusursuz ahengiyle, hatiplere yakışır yüce bir sesle, vezinli bir şiir gibi okumalıdır. Çünkü bu eser, bir sanat eseridir. İçeriği en ince ve yüce fikirlerle süslenmiş olduğu gibi cümleler de en hassas, en özenli kelimelerle bir diğerine bağlanmıştır. Onun için bu eserde tabiatın bütün güzellikleri toplanarak gayet sanata yakışır biçimde sanatsal olarak icra edilmiş parlak bir manzumeye benzer. Aslında fevkalade güzel olan bu parlak manzume ne kadar neşeli nağmelerle okunursa tesir ve sihri de o kadar kuvvetli olur.

Kısacası, yayınıyla iftihar ettiğim şu eser Nigâr Hanımefendi Hazretleri'nin yazdığı diğer eserlerin hepsinden üstündür. Bu bir *chef-d'oeuvre*¹ olacak ve kadınlarımızın edebiyat eserleri arasında ölümsüz edebî bir abide addedilecektir.

Beyoğlu, 28 Mart sene 317 [10 Nisan 1901]
Tüccarzade İbrahim Hilmi

1. (Fr.) Başyapıt (Y.N.)

Armand'dan Clémence'a¹

1

Size ne suretle hitap edeyim? Bütün hatırıma gelen hürmet ifadeleri size karşı olan samimiyetime nispetle soğuk, boş, küçük, ruhunuzun benim hissettiğim yüceliğine karşılık az, renksiz, soluk, anlamsız görünüyor.

Evet, size hitap etmek için şafaklardan renk, sabahlardan tazelik, yıldızlardan, mehtaplardan ışık, gecelerden hüznün, gizli sevdalardan üzüntü, baygın bakışlardan derin bir tesir, hassas kalplerden his, göklerden, deryalardan bir sonsuzluk, kısaca bütün varlıklardan bir ses, cennete ait seslerin yankısını toplayarak bunların uyumundan meydana gelen maneviyat yüklü yüce bir söz bulmak istiyorum! Bundaki başarısızlığım beni bu âcizliğimin sıkıntısı içinde kıvrandırıyor, çaresiz bırakıyor, ruhumun en tatlı

1. *Hanımlara Mahsus Gazete*'de 1898'de tefrika edilen versiyonunda mektubun başında "Fransızcadan" notu vardır. İlk iki mektup her iki orijinal basımda da numaralandırılmamıştır. Bundan sonraki dipnotlarda *Hanımlara Mahsus Gazete* kısaltılmış şekilde, HMG olarak yazılacaktır. (Y.N.)

gıdasından yardım istemeye mecbur ediyor: Clémence, yine sizi düşünüyorum, mektuplarınızı okumaya başlıyorum. Kim bilir kaçınıcı defa olmak üzere tekrar ettiğim, gözlerimle, ruhumla içime çektiğim yazılarınız mektup değil; etraflıca incelediğim o kutsal eser ruhunuzdur; fakat ondaki ince duygulara, sonsuz tesirlere karşı bendeki idrak kuvveti ne kadar bayağı, ne derece sınırlı!

Okuyorum, okuyorum, yine okuyorum; alışkanlığım olduğu için her hoşuma giden kısma, his ortaklığı bulduğum her cümleye işaret etmek istiyorum fakat heyhat! Mümkün mü? Zira o halde her kelimeyi ve belki kaleminizin o sihirli etkisiyle her biri başka bir manevi anlam kazanan her harfi işaret etmek lazım gelecek...

Azizem, o, insanı kendine esir eden üslubunuzla bu hasta ruhu tedavi etme lütfunda bulunuyorsunuz; büyüklüktür... Evet, bunu sizden yalvararak istemiştim; yüce gönüllülükle talebimi yerine getirme lütfunuz şimdi benim için bir sığınak, ıstıraplarıma karşı bir siper, bitmek bilmeyen elemelerime karşı âlicenap bir müdafaadır.

Ben fikrimi uyuşturmak, kalbimin bütün hislerini bir unutkanlık yığını altında gizlemek üzere kendi kendimi sürgün ettiğim bu inzivada, sizin bir gün elimi tutup dalgın bakışlarla gözlerime bakarak, "İşte onu, yine onu düşünüyorsunuz!" dediğiniz şahısla manevi bağımın bütün bütün son bulduğunu hissediyorum; önceleri bu ıstıraba tahammül etmeyi, yavaş yavaş kendi kendimi alıştırmakla öğrenmiştim; bilirsiniz, senelerce devam eden karşılıklı bir nefis savaşından sonra bitap düştüm, benim için unutmaktan başka çare olmadığını anladım; bunu başarmak için bilerseniz nelere başvurdum! Heyhat! Hayatı bir hoppelik ve hazlar zinciri olarak kabul eden rintler zümresine has olan endişesizlikten, rahatlıktan çok uzak bulunduğum için eğlence adına düzenlediğim şeylerin bence bir başka keder tertip ettiğini az zamanda gördüm;

dünyada hiç sevmediğim şeylerin biri de kararsızlık olduğundan derhal bunlardan vazgeçtim fakat müthiş mahuf bir boşluk içinde kaldım...

Tebahhur etmişe dönmüş gibi bugün aşkım
Dilimde ateşe benzer ne var ise bitmiş;
Silinmiş, ah! Silinmiş de hep bütün aşkım,
Gönülde cevfi tahayyür-ü mahuf yer etmiş.
Bir boşluk içindedir bu kalbim,
Bir boşluk içinde mağz-ı âciz;
Boşluk her-sûde pek mu'ciz;
Ancak bu olur hayatı muciz...¹

İşte bu hal içinde bir müddet kendi kendimi tanımaz oldum, yolunu kaybetmiş, tenhalarda gezen bir yolcuya döndüm Clémence! Bu halimde yüzümü döndüğüm kible sizden başka kim olabilirdi? Geçen sene, şimdikinden biraz daha fazla hayata bağlı bulunduğum bir zamanda, yine sizin merhametinize sığınma, nice senelerden beri aşikâr olan, ruhunuzun nezihliğine olan hayretimi beyan etmemiş miydim? Demek ki ben sizi yalnız ıstırap içindeyken düşünmüyorum, zaten kendimi bugün bedbaht addetmiyorum ki; belki bu halim bencillikten payıma düşene karşı bir nevi umursamazlıktır fakat ne yalan söyleyeyim böyledir. Saadet mevcut mudur, bilmiyorum; genellikle varlığına inanmadığım bir şeyin eksikliği beni neden bedbaht etsin?

Size sığınmam bedbahtlığımdan değil, sebeplerini bilmediğim ruhi bir çekimden ibarettir. Zaman olur ki bunun sebebini anlayabilmek için fikir yorarı fakat beyhude, bir eziyet! Siz anlaşılır mısınız?

1. *Aks-i Sadâ*'da 7 Teşrinievvel 1313, Nişantaşı tarihli ve aşk acısının yarattığı boşluğu anlatan "el-Hasıl" başlıklı şiirinden bir alıntı. (Y.N.)

Ah, bu acı içinde kıvrandıran sessizlik! Sen onun ne demek olduğunu bilirsin değil mi? O hassas kalbin elbette defalarca bu hale düşmüştür. Ona bir an için bakışlarını geri çevir azizem. Beni hayalinde bulursun.

"**Safahat-ı Kalp**, Nigâr Hanım'ın duygularını bir erkek kalemine teslim ederek özgür sesini duyurduğu; mektubun mahremiyetine sığınıp hislerini dünyaya açtığı şeffaf bir eser değildir. Aksine karmaşık duyguların, tasavvufi ve mistik bir tonun hâkim olduğu, kendini bir gösterip bir saklayan bilinç eşliğinde aşk, arzu, sevgi ve dostluğun analizinin yapıldığı bir hikâyedir. Nigâr Hanım böyle bir hikâye için mektup-roman formunu kullanırken muhakkak ki bunun en mahrem duyguları en samimi şekilde paylaşmasına müsaade edeceğinin farkındadır. (...) **Safahat-ı Kalp**'i 1901'de kitap olarak yayımlayan İbrahim Hilmi Çığıracan, önsözünde gelecek yüzyıllara şöyle seslenmiştir: '[...] yayınıyla iftihar ettiğim şu eser, Nigâr Hanımefendi Hazretleri'nin yazdığı diğer eserlerin hepsinden üstündür. Bu, bir şaheser olacak ve kadınlarımızın edebiyat eserleri arasında ölümsüz edebî bir abide addedilecektir.' 121 sene sonra yeni bir alfabeye yayına hazırlanan bu aşk romanının bugün bize kalbin safhaları hakkında hâlâ söyleyecek sözlerinin olduğunu umuyorum."

İclal Vanwesenbeeck

Şair Nigâr Hanım'ın 18 mektuptan oluşan bu aşk romanının orijinal metnini ve günümüz Türkçesine uyarlanmış halini birlikte sunuyoruz.

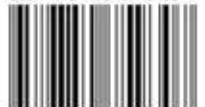
#edebiyatımızınmirası #mektuproman #karasevda #arkadaşlık #yalnızlık

 CAN

canyayinlari.com | [f](#) | [i](#) | [t](#) | [v](#) canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-5930-7

9 789750 759307